

ՅՐՈՒՄՆ ԱԶԳԱՑ

Արդիկ մի և նոյն լեզուն կը խօսէին, երբ Աստուած իրենց հպարտութիւնը և ազատամբութիւնը պատժելու համար՝ խառնակեց իրենց լեզուն, այնպէս որ իրարու գաղափարները և միտքը չկարենան հասկնալ. և այս կերպով, կ'ըսէ Ս. Գիրքը, այն տեղէն ցրուեց զիրենք ընդ ամենայն աշխարհ: Այս խառնակութիւնը պատժի մ'ըլլալով, ինչպէս կը խորհրդածէ Ս. Օգոստինոս, միայն անոնց մէջ հանդիպեցաւ՝ որք ընկերացան Ներքովոյ և մասնակցեցան աշտարակաշինութեան բարձրօրինակ ձեռնարկութեան. թէպէտ և պարզ իրենց յիշատակը ձգելու նպատակաւ կանգնէին, ինչպէս կ'ուզեն պաշտպանել ոմանք, և կամ ուղղակի Աստուծոյ դէմ ապշտամբելու խորհրդով: Բայց ինչպէս որ ջրհեղեղին հոսանաց մէջ իր արդեանց համար ազատեցաւ արդարն Նոյ, այսպէս նաև լեզուաց խառնակութեան միջոց երեքայ տունը նոյն վիճակի մէջ մնաց, և հետևաբար իւր ցեղին մէջ մնաց իրենց սովորական գործածելի լեզուն, որ յետոյ երբայեցերէն կոչուեցաւ. (Յադ. Գաղ. Աստուծոյ):

Ուրեմն լեզուաց խառնակութենէ վերջը բաժնուեցան, և իւրաքանչիւր զք, ինչպէս կ'ըսէ Յովսէփոս, դնաց այն երջանիկ երկիրը՝ ուր Աստուած առաջնորդեց իրեն ըստ կանխատես որոշման: Նահապետը առաջնորդը ցեղից Սենաարայ գաշտէն բաժնուելու միջոց՝ անտպատ տեղեր կանկ առին, ուր հաստատուեցան իրենց բազմութիւն ընտանեզք: այս ընտանիք փոխեցան յետոյ 'ի Ժողովուրդս, և սղբա ալ՝ յազգս: Այս ցեղերը 72 էին թուով. 15 Յաբեթայ, 34 Գաւայ, և 26 Սեմայ. բայց այլք բազումք այս թիւը 73ի կը հանեն: Գայոնի կը տեսնուի որ այլ ևս չէին կրնար կենալ այն դաշտին մէջ և կարևոր էր իրենց բաժանումը: Յաւելունք այս բաժնուս վրայ, ինչպէս կ'ըսէ Ս. Օգոստինոս, որ Նոյայ յաջորդաց ընտանիք ամենքն ալ Ս. Գրոց մէջ չեն յիշատակուած. Յաբեթայ ութ որդւոց միայն երկուքին սերունդը կը յիշատակուին. Գամայ չորս որդւոց երեքը կը յիշատակուին. և Սեմայ որդւոց՝ որ թուով վեց էին, միայն երկուքին յաջորդութիւնք կը յիշուին: Արդ կարելի է ենթադրել որ միւս ցեղագետք անգտաւ վախճանած ըլլան. անշուշտ ժխտելի է այս ենթադրութիւնս. սակայն կարելի է թէ մասնաւոր ժողովուրդ կամ ազգ մը չկազմեցին, այլ խառնուեցան արդէն ծանօթից հետ. Նոյն ժամանակ նոր ծնած կամ ձևացած լեզուք ալ պէտք չէ այնքան բազմութիւն ենթադրել. կամս զի բանագէտք՝ մայր լեզուները ստիպուած ի կենթադրեն, իսկ միւսները իբրեւ գաւառաբարբառք այս զլիաւոր լեզուաց:

Թէպէտեւ բազմաթիւ ալ ըլլային խօսուած լեզուք, սակայն հարկ է ընդունինք նաեւ իբր սկզբունք հաստատեալ ի փորձոյ, թէ ժամանակը կ'ընդարձակէ լեզուաց ասպարէզը, և այսպէս անհամաձայն լեզուներն կը փոխէ ի դաւառարարբառս և կը պակսեցնէ զթիւն. մինչդեռ միւս կողմանէ ալ գաւառաբարբառոց տարբերութիւնն կ'եղծանէ և կը փոխէ զանոնք ի մի և նոյն լեզու. այսպէս ալ կ'ընդարձակէ և կը միացնէ քաղաքական միաբանութիւնքն, և զցեղան կը փոխէ ի ժողովուրդս և զժողովուրդս յազգս :

Մարդկանց այս բաժանումն, ըստ Սրբոյն Հերոնիմոսի և այլ բազմաթիւ հմտից, եղաւ յետ ծննդեան փաղեկայ. նոյն իսկ՝ եթէ եկտան անդրանիկ եղբայր՝ եղած ըլլայ, ըստ ոյրոյ մ'կը համարին ոմանք՝ երկրորդ անուանելով միայն, կամ ճշմարտիւ իսկ կրտսեր եղբայր : Իւր հայրն երբ լուսաւորեալ յԱստուծոյ, գուշակեց զբաժանումը և այլոց ևս հաղորդեց, և փաղէկ անունն տուաւ իւր որդւոյն, որ կընչաւ նակէ Բաժանունն : Յիբաւի, ըստ տեսութեան Ս. Օգոստինոսի, Եկտանայ երկոտասան որդիքն այնպիսի մեծ ընտանիքներ կազմեր էին զրման ժամանակ, որ կարող իղան բաժնուիլ յազգս : փաղէկ ապրինցաւ 239 տարի, ուստի և հաւանական կարծեզք հնար է համարիլ թէ այս բաժանումն, ըստ ժամանակագրութեան վուլկաթայի, հանգիպած պիտի ըլլայ ի վերջ կոյս երբորդ գարուն, կամ ի սկիզբն չորրորդին : Ներքով զեռ կենդանի էր նոյն ժամանակ. չորրորդ որդի ըլլալով Նոյայ ֆամայ ցեղէն. և այս սերունդը 400 տարիէն աւելի կեանք ունէին, ինչպէս կը տեսնենք Սուղէի և երբայ կենաց մէջ, որ աւելի յետոյ էին ժամանակաւ : Ըստ Յովսէպոսի՝ Ներքով ըստ նուելով Սենաարայ դաշտէն՝ Մեսարայիմայ որդւովքը բնակեցաւ ի մէջ Գաղայի և Եգիպտոսի : Ի հաստատութիւն այս ըսածներուն՝ Ծընըդոց գիրքն մէջ կը բերէ թէ ոչ ի ծննդեան փաղեկայ, այլ նորա կենաց ժամանակ բաժնուեցաւ երկիրը, յաշուարս ինորս (զլ. Ժ. 25) :

Իսկ թէ ինչ ազգեր Նոյայ իւրաքանչիւր որդւոցմէ ձևացան, որոշելն խիստ դժուարին է, չունենալով ի ձեռս ճիշտ և ստոյգ յիշատակարաններ, այլ պարզ ենթադրութիւն : մանաւանդ որ Յոյնք, ըստ դիտողութեան Յովսէպոսի, նախկին անուանքն փոխած են : Այսու հանգերձ՝ ըստ նոյն և ուրիշ հմտականձանց պիտի գնենք հետեւեալ ծագումն ազգաց :

Յարեթայ վիճակեցաւ Եւրոպայ, և իւր անդրանիկ որդիէն ի Գոմերայ՝ ծագեցան կիմերացիք և Գերմանք : Մագոգ կոչեց իւր սերունդը Սկիւթացիք, Գեղք և Մասսագեղք : Գարձեալ Յարթայ որդիք և զան Մադայի և Յաւան : Մադայէ առաջ եկան ըստ հասարակաց կարծեաց, Մեդացիք, և Յաւանէն՝ Հոնք, և թերես իսկ ամենայն Յոյնք : Ուրիշ որդի մ'էր Յարեթայ Թովքալ, և ըստ Հերոնիմոսայ եղաւ իշխան իբերապուց, որ արդ են Սպանիացիք. իսկ ի Մոսղայ և Թի-

րասայ՝ որ էին իւր յետին սերունդքն, ծագեցան Ռուսք, և ըստ այլոց ժողովուրդքն եպպագովկիոյ և Թրակիոյ, Գոմեր երեք որդիք ունեցաւ. Ալքսանդր՝ որ իւր անունն տուաւ Փոքրուն Ասիոյ և բնակեցաւ Բիւթանիոյ մէջ, Ռիփիստ իշխան եղաւ Պափագոնիոյ ժողովրդոց, և Թոգորմա՝ Թուրքմաններուն կամ Թուրքաց, Վերջապէս Յաւանայ սերունդներէն՝ որ և իս որդի էր Յարեթայ, ծագեցան, Եդիպէ՝ Գոթացիք, Թարսիսէ՝ Տարսոնացիք, և այլ ժողովուրդք ելիլիկիոյ. Ի Գե. տիմէ Մակեդոնացիք և ուրիշ ժողովուրդք մերձաւոր կղզեաց. Ի Դոդանիմէ՝ Եպիւռոսի Դոդոնցիք:

Քամ չորս որդիք ունեցաւ. իւր անդրանկին Քուշայ, կ'ըսէ Յովսեպոս, չմնառնց ժամանակը, վասն զի եթովպացիք, որոց լինքն իշխան եղաւ, մինչև ցայսօր թէ իրենց մէջ թէ յԱսիացւոց Քուշացիք կը կոչուին. Սակայն դիտելու է հոս որ եթովպիա, ըստ յոյն աշխարհագրաց կը բովանդակէր զԵրկիրս որ են յիզերս Կարմիր ծովու թէ յԱսիա և թէ յԱփրիկէ. Հերոդոտ կը խօսի արևելեան և արևմտեան Եթովպացւոց վրայ, և ամէնքն այլ մի և նոյն սերունդէ ծագեալ կ'ըսեն, որ են Արաբք, Նոյնպէս Մեսրայիմայ անուան հին յեշատակն պահուեցաւ. վասն զի Եգիպտոս կը կոչուին աւ Մեսրիմ և Եգիպտացիք Մեսրիք: Փութ զՄաւրիտանիա կարգի դրաւ, ուր կայ և համառնուն գետ մ'ալ, իսկ Գանան որդի Քամայ բնակելով Հրէաստանի մէջ, իւր անուամբ կոչեց Գանան: Դարձեալ Քամայ որդիք և զան Սարա՝ հայր Սաբեացւոց, որք հռչակեալ են յԱրաբիա իրենց խունկերովն. Եւիլա, որ ըստ Յովսեպոսի իւր որդիքն կոչեց Կեդուք (Քարամանք) որ են բնակիչք Ափրիկոյ մէջ Փիցցանիոյ մերձաւոր տեղեաց, որ կ'երևի թէ այժմեան Ֆէսն է. Սաբաթա՝ յորմէ Սաբաթացիք յԱրաբիա. Բէկմա՝ յորմէ Բէկմայք, և են բնակիչք Պարսից ծոցին. Սաբաթակա՝ յորմէ Սաբաթակեայք. յետինքն՝ ըստ Պոլարի, անցնելով յԱրաբիայէ Ի Քարամանիա, յեշատակ մը թողուցին իրենց անուան. Ներբովկայ վրայ խօսեցանք վերը, իսկ Ի Մեսրիմայ ծնան, Լուդիմ՝ որ բնակեցաւ Եգիպտոս. Լաւարիմ՝ որ Ափրիկոյ տըւաւ զանուն Լիբիոյ. Անամիմ՝ ըստ ոմանց, բնակեցաւ Ի Թեբայիդ Ի բարձր Եգիպտոս, ուր Ի Թեբէ որ մայրաքաղաքն էր, կը գտնուէր Արամազդայ Ամմոնի նուիր՝ ալ տաճարը, որ Ս. Գրոց մէջ ալ կը յիշատակուի: Ի Նեփիլիմէ ծագեցան Նուսիրացիք. Ի Փեպրուդիմէ՝ Փղշտացիք, որք յետոյ, ըստ Յովսեպոսի, Պաղեստինու անունն տըւին. Ի Գապիլիմէ՝ Կափղորիմք՝ և բնակիչք Կրետէ կղզոյն, իսկ Գանան Քամայ միւս որդին ծնաւ զՍիդոն, որ Ի Փիւնիկէ չինեց զքաղաքն Սիդոն, և եղաւ հայր այն ժողովրդեան, իւր միւս որդւոցմէ ծնան, Ամագեւոնէն՝ Ամագեայք, որք Յովսեպոսի ժամանակ ալ այսպէս կը կոչուէին, և էին Ի Յունաց Եպիփանիա կոչուած տեղոյն մէջ. Արագիոսէն՝ Արաւք, նոյն անունն կրող կղզեաց մէջ. Արակիոսէն ծագե-

ցաւ Արկէոս ի Լիբանան. Սամարէոսէ՛ Սամարիան, և միւս որդւոց, այն է Հելիւտէոս, Գեբուսէոս, Գեբգեսէոս, Եվէոս, Ամորէոս, Սինէոս որոց միայն անուանքն հասած են առ մեզ, կըսէ Յովսէպոս, որովհետեւ Հրեայք կործանեցին իրենց քաղաքներն:

Նոյայ երրորդ որդին Սեմ՝ բնակեցաւ յԱսիա, իւր որդիքն եղան իւրմ, յորմէ ծագեցան իլամայիք, արդ Պարսիկք. Ասուր՝ որ շինեց զՆինուէ և իւր ժողովուրդն կոյեց Ասորի. Արփաքսադ եղաւ իշխան Քաղդէաստանի, յորմէ և անունն ընդունեցաւ. Լուդ յորմէ և բնակիչք Լիւդիոյ. Արամ, որ եղաւ հայր Արամեանց, և բնակեցան ի Միջագետս և յԱսորիս: Արամ ծնաւ զՀուս՝ որ հիմնեց զԴամասկոս, և իւր անունն դրաւ մերձաւոր գաւառին զոր Երրայեյիք կը կոչեն Աւսիդ. իսկ Հուսայ սերունդն բնակեցաւ ի Հայաստան. Կէթէր՝ ըստ Հերոնիմոսի է իշխան Կարիոյ ի փոքրն Ասիա. իսկ Մէս իւր անունն առաւ Մասիսո լեբան որ է ի Միջագետս՝ Վերլապէս Արփաքսադ՝ որդի Սեմայ ծնաւ զՍաղէմ, յորմէ ծագեցան ժողովուրդքն Սուսայ և եղաւ հայր Եբերայ, որոյ անունովն ըստ Յովսէպոսի, կոչուեցան Եբրայեցի. Երկու որդի ունեցաւ առ, Փաղէկ, որուն ժամանակ՝ ինչպէս յօռաջ ալ ըսինք, եղաւ երկրիս բաժանումն, և Եկտան՝ որոյ երեքտասան որդիքն տարածուեցան Կոփէնէս գետէն մինչև ի Հընդկաստան և մինչև յաշխարհս մերձաւոր Աֆղաններու և մինչև ի լեռնոտունս Թիպեղի. Սոքա են, Ելմոտատ, Սաղեփ, Ասարմուլ, Հարէ (ըստ բաղմաց), Ագուրամ, Ուզալ, Կեկղա, Եբալ, Աբիմայէլ, Սաբա, Ոփիր, Եւիւա, Յովբաթ:

Մարդկանց քաղաքական այս բաժանումն յազգս, պատճառ եղաւ միանգամայն տեղագրական ուրիշ բաժանմանց և տարբերութեանց ընկերական վիճակին մէջ. Սենաարայ դաշտէն բաժնուելու առնն առ մենայն ընտանիք պահեցին և աճեցուցին այն նախկին կրթութիւնն որ ընդունեւ էին. Ըստ պատմութեան հնոց, ընդարձակ դաշտերու մէջ ինչնիւ առաջ հաստատուեցան մարդիկ ի լեռինս և ի ձորս, հաստատուն բնակութիւն ընելով և ընդարձակելով զմշակութիւն, զգիտութիւնս և զարուեստս, որ ստացեր էին. Այս բանիս վկայ է բաց յայլոց և Դիոնեսիոս Աղիկառնայի, որ կըսէ թէ շինեց փոքրիկ քնակարանս մերձաւորս լեռանց, ինչպէս սովորութիւն էր հնոց մէջ. Մեր առաւ ժողովրդոց անուանակոչութենէն յայտնի կը տեսնուի, որ իւրաքանչիւր ընտանիք միացեալ էին ի ցեղ իւր մի մարմին՝ մէկու մը իշխանութեան տակ, որ երբեմն թագաւոր կամ Միապետ ալ կոչուէր, բայց ընդհանրապէս Նահապետ էր, և իւր անունն կուտար իր հպատակ ժողովրդոց բնակութեանց տեղեաց. Այսպէս ահա կանգնեցան քաղաքք. որոց իւրաքանչիւրն նաեւ իւր շրջակայ տեղեօք յայլոց բաժանեալ և անկախ տէրութիւն մը ունէր. փոքր Ասիա, Ափրիկոյ եղբքն, Միջերկրականն և Սև ծովու եզերքն՝ և կղզիներն

կը բովանդակէին անթիւ բազմութեամբ իշխանութիւններ, և որ կը ձեանային մի քաղաքէ հանդերձ շրջակայ փոքրիկ տեղեաւ մը: Այսպէս էին ահա փրանկեցիք ըստ վկայութեան Ստրաբոնի, « Արատոս, կ'ըսէ, ունեցաւ աստէն մը իւր առանձին թագաւորներն, ըստ օրինակի ուրիշ քաղաքաց փրանկիոյ »: Պիլնիոս ինն թագաւոր կը հաշուէ Կիպրոսի փոքրիկ կղզւոյն մէջ, և ուրիշ տեղ մ'ալ կ'ըսէ թէ ի հին ժամանակս « անթիւ բազմութեամբ թագաւորներ պատիւ կ'ընդունէին պաշտաման՝ արուեստից ձեռօք »: Հին Յունաստան թէպէտ փոքր է տարածութեամբ, այլ այնչափ տէրութիւններէ կազմեալ էր՝ որ պատմութիւնն 60 էն ասելի կը հաշուէ Տրոյիոյ պաշարման ժամանակ, Չնոյնս կը հաստատէ Ս. Գիլքըն, յորում հինգ թագաւորք կը յիշուին՝ Քոդրոգոմորայ իշխանութեան տակ, որք Ասորի էին ըստ Յովսեփոսի, և պատերազմի ելան ընդդէմ Սոդոմացւոց, որոց վրայ չորս թագաւորք կ'իշխէին: Արդ սերնդոց՝ անելովն և բազմանալով, բազմապատկեցան և ընդարձակեցան քաղաքներն և ջնջեցին փոքրիկ տէրութիւնները. ընտանիք փոխուեցան յազգս, որ յետոյ կազմեցին զքաղաքակիրթ ժողովուրդս. քաղաքներն ալ փոխուեցան ի մեծ պետութիւնս. այսպէս ահա կը տեսնենք Ստրեպտոն, Պարսկաստան, Արաբիա, Իգիպտոս, որոնք ամենահին ժամանակներէ ի վեր կ'երևին մեծ միապետութիւններ:

Իսկ ուրիշ ընտանիքներ ալ Սենաարէն բաժնուելու ժամանակ՝ հաստատուն բնակութիւն մը չորոշեցին, ուստի և կազմեցին թափառիկ ցեղեր երկրիս վրայ, որոնք խաշնարածք են: Սորա ստէպ փոխելով իրենց տեղն ըստ պիտոյից, պէտք է ըսենք որ նաև առաջինքն եղան ի կործանել զնահապետական իշխանութիւնն, ընտրելով իրենց վարչութեան գլուխ քաջասիրտ և արի անձինք՝ արիացը. նելու և իրենց առաջնորդելու համար ելուզակութեանց մէջ, ընդդէմ ուրիշ թափառիկ ցեղերու, ինչպէս նաև մշակութեան պարտապող ժողովրդոց. այս առաջնորդք քաջաշնոր կոչուեցան: Աստի սկսան առաջին յարձակումնք ընդդէմ մշակող ժողովրդոց, և հաւանակաւ նաքար հովիւ ժողովուրդներն պէտք է առաջին աշխարհակալք եղած ըլլան: Այսպէս իրաւամբ կ'երևին ժողովուրդքն որ այս միջոցիս մէջ տիրեցին մասամբ Եգիպտոսի: Այլ եթէ անկարող ըլլային տիրապետել մշակեալ երկիրներու, կը կողոպտէին իրենց քաղաքները. ուստի և մշակող ցեղերն իրենց հունձքն պաշտպանելու և ապահովելու համար, կը հաւանէին տուրք մը վճարել, և աստի ելան հարկատու թագաւորք: Կարելի է որ Քոդրոգոմոր առաջնորդ եղած ըլլայ թափառիկ ցեղերու, որ այս նպատակաւ Ասիա կ'արշաւէին: Այլ այս թագաւորք խիստ տկար էին մեծ գործերու ձեռնարկելու համար. և Աբրահամ կարող եղաւ 318 հոգւով յաղթանա-

կել և յրուել թէ իրեն և թէ դաշնակցաց խումբը, իմէ այսպիսի փառասիրական վախճան ունենային, ուրիշ ժողովուրդք չէին օգներ իրենց, իբրև գործի մը՝ որ ժամանակին կարօտութեանց անհամա, ձայն էր, վասն զի իրենց վախճանն էր միայն կենսական պէտքերն ձեռք ձգել, խորայնացուող Պաղեստինու մէջ գտած բաղամաթիւ թա- գաւորք՝ կը ցուցնեն յայտնապէս թէ ինչպէս դեռ ևս պարագայք չէին այնքան նպաստամատոյց միապետութեանց ընդարձակելուն, և թէ յիրաւի մեծամեծ իշխանութիւնք՝ ժամանակ անցնելէն ետքը կանգնեցան:

Այս ընտանիք՝ կամ նախկին ցեղերն որ միայն հովուութիւն կ'ը- նէին և ընդհանրապէս թափառիկ կեանք մը կը վարէին, կիսով չափ փոխուեցան յետոյ ի քաղաքակիրթ ժողովուրդս, մասամբ միայն պա- հելով և աճեցընելով զքաղաքականութիւն և զկրթութիւն նախկին՝ զոր ի նախնեաց իւրեանց ընդուններ էին:

Ուրիշ ընտանիք ալ բնակեցան անապատներու մէջ և գետեզերաց վրայ, ոչ երբէք ձեռաց ճարտարութեան հետամուտ ըլլալով, այլ զբաղելով միայն յորսորդութիւն և ի ձկնորսութիւն. և ասոնք ահա եղան բարբարոս ժողովուրդք: Այն կարծիքն՝ որ կը պաշտպանէ թէ բարբարոս ժողովուրդք ալ իրենց առաջին գոյութենէն սկսեալ պէտք կը զգային ամենայն ինչ ուսանելու, նոյն իսկ զլեզու, իրենց զգացմունքներն յայտնելու և ունեցած պիտոյքն բացատրելու հա- մար, անընդունելի ենթադրութիւն մ'է և հակառակ ուղիղ բանի և ճշմարիտ հաւատոց, որ կը սորվեցընէ թէ մարդս ի սկզբանէ անտի իւր գոյութեան՝ ընդունեցաւ յԱրարչէն զպարգև բարբառոյ, և ինչ լոյս և հրահանգ որ անհրաժեշտ կարևոր էին իւր քաղաքական և բն- կերական վարչութեան և կրօնական հրահանգութեան համար: Իսկ թէ յետոյ մասամբ բարբարոսութեան վիճակի մէջ ինկաւ, պատճա- ռըն այն էր որ չպահեց և չաճեցուց զհրահանգութիւն և զաւանդու- թիւն նախկին:

Շարունակելի